

Gävle-Dala-Natur

Vi som bor här

Naturskildraren Martin Entenäs och den legendariske musikern Stefan Sundström på årets yvigaste och grönaste turné!

Välkomna till en föreställning om biologisk mångfald - i mellanrummet mellan glitter och gråsuggor. Föreställningen bygger på insamlat material om er lokala miljö och lokala hjältar som brinner för att rädda den.

Fortfarande finns det storslagen natur runt om i vårt land, välkända platser och dolda smultronställen. Med stor erfarenhet av svensk natur och sin passion för djur undersöker Martin det unika med just er plats. Stefan Sundström väver in nyskrivna låtar om djur och natur.

Martin har varit programledare för en mängd naturprogram som utspelat sig både i Sverige och runt om i världen. Han har också skrivit boken "Upplev Sveriges natur."

Stefan har spelat i ett antal band som t ex KSMB och Apache, är låtskrivare och trubadur. Han har gett ut ett flertal böcker, bl a Stefans lilla gröna och Stefans stora blå.

Läs mer på:

<http://www.riksteatern.se/forestallningar/vi-som-bor-har>

9 nov Edsbyn, Folkets Hem

10 nov Bollnäs, Stora Scenen Kulturhuset

28 nov Hudiksvall, Teatern

29 nov Ljusdal, aulan Slottegymnasiet

Medlemskonferenser Gävle-Dala

12 nov, Studieförbundet Bollnäs

19 nov, Stiftsgården Rättvik

Alla medlemmar är välkomna till Gävleborgs och Dalarnas konferenser. Kom och träffa likasinnade, ät och fika gott!

Vi planerar att boka in intressanta föreläsare och diskutera föreningens verksamhetsriktlinjer m.m. Vad tycker du att Naturskyddsföreningen ska fokusera på de kommande åren? Medverka från rikskansliet och riksstyrelsen. Se inbjudan på resp. hemsida.

Anmälan Gävleborg senast 5 nov via <http://alturl.com/rk5px>

Anmälan Dalarna senast 12 nov via <http://alturl.com/pipby>

Foto: Jeanette Andersson

Gruvliga gruvor

Jag blev intresserad av gruvfrågan när nyheten om en nyetablering i min egen kommun aviserades i lokaltidningen - med hopp om arbetstillfällen. "Var ska de klämma in den gruvan", tänkte jag i mitt stilla sinne. Bara några kilometer från vår bostad skulle det visa sig. Detta är en fyndighet som varit känd i årtionden, men hittills inte ekonomiskt intressant att utvinna. Förrän nu. Och av ett ungt bolag vars framtid är mycket osäker.

Det var starten för mitt engagemang i frågan om gruvor och mineral. Det har varit en lärorik resa. Dels om hur natur och lokalsamhället i praktiken påverkas av buller, nedsmutsning samt överhängande risk för förgiftad mark och sjöar; i kontrast till de initiala löftena om blomstring och tillväxt. Dels om hur processen för att söka tillstånd, driften och efterarbetet ser ut - eller borde se ut.

Det västerländska samhället har ett stort beroende av metaller och mineraler. Inte minst elektronikindustrin efterfrågar metaller av ädlare valörer och sällsynta jordarter. Den iPad jag använder för att skriva denna ledare med är ett exempel.

Det råder ingen tvekan om att gruvindustrin gärna förknippas med arbetstillfällen och ekonomiskt välstånd, något som gör att lokalpolitiker ofta hälsar gruvnäringens aktörer varmt välkomna när de knackar på.

I takt med ökad efterfrågan har priserna stigit och även små fyndigheter har nu blivit intressanta. Dessvärre är det ofta unga företag med brist på såväl erfarenhet som kapital som får nöja sig med dessa områden när redan väletablerade bolag plockat rusinen ur kakan.

Gruvfrågan kan verka svår. Vi har dock en mycket viktig roll att fylla, inte minst i län där tjänstemän och politiker är osäkra, okunniga och avvaktande. Alla planer på brytning av malm ska stoppas så tidigt som möjligt - det är den effektivaste strategin.

Vi kommer att fortsätta efterfråga metaller, men låt oss använda det vi redan tagit upp. Jag vill att Sverige ska vara en stolt gruvnation i framtiden - en ledare inom forskning och utveckling av urban / landfills mining.

Urban mining - framtidens gruvnäring?

Under våra städer ligger miljontals ton av oanvända metaller, t ex koppar, järn, bly och aluminium. Urban mining innebär att återvinna och återanvända det material som finns dolt under ytan.

Infrastruktur, byggnader, tekniska maskiner och apparater utgör de stora metallförråden i vårt samhälle. Enligt SGU står infrastrukturen för 28 % av kopparanvändningen i Sverige.

Det är ett enormt resursslöseri att låta gamla system av rör och kablar ligga kvar i marken när de ersätts av nyare. I Sverige används inte 20% av det nedgrävda kabelnätet idag, vilket gör dessa kablar till en viktig resurs för materialåtervinning. Det totala kopparvärdet beräknas till flera miljarder kronor¹. Det finns till och med uppgifter om att det finns lika mycket koppar inbyggt i mark och byggnader i världens städer som det finns kvar i världens kända fyndigheter.

Länge ansågs det för dyrt och tekniskt komplicerat att gräva upp de övergivna kablarna. Men ökad efterfrågan på metaller har skapat intresse för att kartlägga fyndigheterna och att utveckla kostnadseffektiva metoder för utvinning.

¹ Stena Recycling hämtat från webben 2017-08-02 <http://www.stenarecycling.se/hallbar-atervinning/forskning-for-morgondagens-atervinning/forskning-kring-urban-mining/>

Ann Horn, kontakt gruvor och mineraler Gävle-Dala

Kurs digitala hjälpmedel

Planeras i oktober

Hur lägger man in i Naturskyddsföreningens Aktivitetskalender? Vad är Naturkontakt? Hur gör man utskick från medlemsregistret? Tips om bildbanken och uppdatering av kretsens hemsida och Facebook. Gäller både Gävleborg och Dalarna.

Intresseanmälan via
<http://alturl.com/xrob4>

Bilden är från Naturskyddsföreningens bildbank
<https://bilder.naturskyddsforeningen.se/>
Foto: Tomas Ahlberg

Bra Miljöval-pengar till Söderhamn

Naturskyddsföreningen har bland annat beviljat en bystuga i Söderhamns kommun projekt pengar för energieffektivisering.

Pengarna kommer från försäljning av Bra Miljöval-märkt el. Alla som vill kan söka pengar ur fonderna för att finansiera miljö- och energieffektiviseringsprojekt.

Läs mer på <http://www.naturskyddsforeningen.se/bra-miljoval/miljofond>

Meddela din e-postadress!

Har du inte fått någon e-post från din krets/länsförbund det senaste året? Önskar du få löpande information om aktiviteter som ordnas av kretsen/länsförbundet? Lämna då en aktuell e-postadress till medlem@naturskyddsforeningen.se

Miljövänliga Veckan

v. 40, 29 sept-8 okt

Miljövänliga Veckan är höjdpunkten i Naturskyddsföreningens kampanj Fräsch på riktigt. Tidigare har vi fixat fler schyssta bananer och fått människor att byta till ekomat. Nu skapar vi uppmärksamhet kring grejerna vi har i badrumsskåpet.

- Under Miljövänliga Veckan hjälps vi åt att sprida information och skapa debatt, peppar Denise Fahlander, kontakt för Handla miljövänligt-nätverket i Gävleborg. Budskapet är att det är fräscht på riktigt, för både hälsan och miljön, att välja miljömärkta hygienprodukter. Målet är att få fler att välja produkter som är schyssta för hälsan och miljön.

Kruxet är att utbudet av miljömärkt just nu är minst sagt skralt i svenska schampohyllor, bland tvålar och krämer. Därför behöver vi butikerna, apoteken och tillverkarnas hjälp att utveckla flera miljömärkta produkter.

Hjälp till att kampanja! Alla kan beställa material till Miljövänliga veckan, helt gratis. Läs mer på <https://www.naturskyddsforeningen.se/miljovanligaveckan> Du kan också följa Naturskyddsföreningen på Facebook, Instagram och Twitter och dela våra inlägg när kampanjen drar igång på riktigt. #fräschpåriktigt

Naturreservat på gång

Gävleborg:

- Storröjningsmorän, Söderhamn
- Mellanljusnan (utökning) Ljusdal
- Kransarna, Nordanstig
- Hägenlammsmyran, Ljusdal
- Mössnäsudden, Hudiksvall

Läs mer på <http://www.lansstyrelsen.se/Gavleborg/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/>

Dalarna:

<http://www.lansstyrelsen.se/Dalarna/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/>

Foto: Kristina Ahlenius

Begäran om nytt naturreservat i Falun

Naturskyddsföreningen Dalarna begär reservatsbildning av ett skogsområde i Falu kommun. Området ligger mellan Hinsén och Lumsheden och är en gammal tallskog på ca 15 ha med genomgående tallar i 150-250 årsåldern. Här finns spår av dimensionsavverkning och kolning, bl a två liggmilor. Det är ett hittills okänt gammelskogsområde som har ett högt bevarandevärde och måste skyddas genast.

Stoppa avverkningsplanerna i Faxberg, Leksand

- Vi uppmanar Bergvik att avvakta med alla skogliga åtgärder söder om Faxberg i Leksands kommun, säger Mattias Ahlstedt, ordförande Naturskyddsföreningen Dalarna. Skälet är att några privatpersoner som länge matat lavskrikor i området, uppmärksammade oss på snitslar i skogen. Det är en av de sista av oss kända lavskrikoförekomsterna i denna del av Dalarna, och en av de sydligaste.

Dessutom kan vi efter platsbesök konstatera att skogens biologiska värden är höga med nästan inga stubbar, många tjädertallar och -spillning, tretåig hackspett, död ved m.m. Vildmarksleden går dessutom genom området.

Skogsexkursion för Gävleborgs politiker

Naturskyddsföreningen arbetar sedan en lång tid tillbaka med såväl fältgranskningar av skogsbruket i praktiken som för att politiken ska utvecklas för ett hållbart skogsbruk som värnar om skogens alla värden och ekosystemtjänster. Det handlar om biologiska, ekonomiska, sociala och kulturhistoriska värden samt vikten av ett långsiktigt hållbart nyttjande av skogsekosystemet.

Därför bjuder vi in till en gemensam dag ute i fält. Vi kommer att titta på olika typer av skogsområden och diskutera skillnader dem emellan. Det ges även utrymme att diskutera framåtsyftande skogsfrågor. Det kommer att bli en intressant och tankeväckande dag, preliminärt i oktober i Gävle-trakten.

Ungdomens miljöting

27-29/10 Slottegymnasiet, Ljusdal

Varje år samlar Miljötinget under det tre dagar långa evenemanget över 300 personer. Syftet är att öka kunskapen i klimat- och miljöfrågor samt ge unga i Dalarna och Gävleborg verktyg att påverka samhället.

Naturskyddsföreningen finns med bland utställarna och som workshop-ledare.

Läs mer på www.miljotinget.se

Natursnokarna

Info: natursnokarna@naturskyddsforeningen.se

Natursnokarna i Gävle studerar bin
Foto: Elin Knutson

Salamandernatt

Falun, liksom flera andra svenska kommuner, har några ansvarsarter bland djur och växter. Faluns ansvarsarter är sanddraba, större vattensalamander, varglav, bergviol och brun gräsfjäril. I våras ordnade Naturskyddsföreningen en kvällsutflykt för att titta på den större vattensalamandern.

Vi var 13 personer, som under ledning av Faluns kommunbiologer Pär Karlsson och Thomas Jågas, gav oss iväg mot Kniva. Väl där forcerade vi ett stökigt hygge och kom fram till en vattensamling uppe på berget. Större vattensalamandern trivs bäst i stillastående vatten, där den leker under varma nätter i april/maj. Resten av året vet man inte var den håller till.

Den här kvällen var förhållandena idealiska och vi behövde inte vänta länge förrän den första salamandern dök upp. Medan skymningen föll såg vi fler och fler djur. Hanen får en vit rand på stjärten när den leker och syns på så sätt bra nere i vattnet.

Vid 23-tiden återvände vi till Falun mycket nöjda och belåtna med vår utflykt.

Eva Bååth-Holmqvist, Naturskyddsföreningen i Falun

Större vattensalamander
Foto: Eva Bååth-Holmqvist

David Jonstad vill ha ett enklare liv

David är författare och föreläsare som vill höra en annan berättelse än att framsteg är tillväxt.

– I dagens samhälle dopar vi oss med fossil energi. Vi behöver stoppa in sex Saudiarabien i produktionen de kommande 15 åren för att slippa oljebrist. Vad händer med livsmedelsproduktionen om oljetillförseln strypps?

– Om hälften av oljan försvinner får vi matbrist i Sverige. Om vi bara kan ha kvar $\frac{1}{4}$ av oljan mot nu så får vi svält i Sverige! Konflikter om mark blir mer och mer vanligt. En ny jordbruksrevolution krävs. Mer småskaligt, större variation och fler betesdjur.

Omställning är en förenkling av samhället. Hur tillgodoser vi våra grundläggande behov? Nu som konsumenter, med pengar och stort fokus på teoretiska kunskaper. I framtiden som producenter inte minst av mat, med mark och socialt kapital samt breda, praktiska kunskaper.

– För varje steg vi tar bort från dagens samhällssystem ju mer frihet får vi, mer makt över våra liv och vår tid. Vi måste kliva av stolen för att kunna flytta den!

*Lev livet enkelt så att andra helt enkelt kan leva.
/Gandhi*

Läs hela referatet från föreläsningen i Mora på Dalarnas hemsida.

gilla naturen

Gilla naturen

Nytt läromedel för
åk 4-6

<http://gillanaturen.se>

Vindkraftspark Ödmården

Naturskyddsföreningen anser att vindkraft är en viktig del i omställningen från miljöhotande energikällor till förnyelsebar energi. Som vi understrukt i våra tidigare yttranden till Mark- och Miljodomstolen är det samtidigt viktigt att etablering av vindkraft inte sker i lägen där den hotar höga natur- och miljövärden eller negativt påverkar landskaps-, kultur- och friluftsvärden.

Särskild försiktighet måste visas i områden som är viktiga för örnar och andra större rovfåglar samt att de viktigaste häcknings-, flyttnings- och övervintringsområdena undantas från utbyggnad.

I området finns björn och lodjur. Förekommande fåglar är bl.a. havsörn, fiskgjuse, bivråk, lärkfalk, tornfalk, slaguggla, smålom, nattskär, tjäder, orre och järpe. Ytterligare inventeringar krävs då GLOF:s och bolagets inventeringar visar helt olika resultat.

Som vi tidigare påpekat riskerar denna ovanligt stora vindkraftspark att få påverkan också på värdefulla natur- och kulturmiljöer utanför själva etableringsområdet som Skärjåns naturreservat och riksintresset för naturvård upp till Tönnebro-Noran, Åby urskogs naturreservat och Skärjäskogens naturreservat, Axmars kulturreseervat och Axmars naturreservat samt Storjungfruns naturreservat.

I nordväst gränsar ansökningsområdet till Stor-
röjningsmorans naturreservat som är under bildande.

Sökanden bör som en av Europas största privata markägare hänvisas till att inom ramen för sitt markinnehav på 2,3 miljoner hektar utnyttja en alternativ lokalisering av den 3700 hektar stora föreslagna vindkraftsparken.

Läs hela yttrandet på Gävleborgs hemsida.

Kalendarium

Gävleborg

<http://gavleborg-lan.naturskyddsforeningen.se>
www.facebook.com/naturskyddsforeningenigavleborg

17/9 NORDANSTIG Johandagen, Familjedag på Vallenbodarna i Gnarp kl 10. Upplysningar: Ingemar Östlund, 0702 26 78 87, Erling Selling, 0652 302 21.

24/9 BOLLNÄS Vi besöker Stora Blybergets Naturresevat på Bollnäs Finnskog. Samling kl. 10 på P vid Bollnäs simhall. Kontakt: Torbjörn, tel. 0278-300 19.

6/10 DELSBO Fortbildning Skogen som klassrum, Bobygda skola

12/10 HUDIKSVALL Studiebesök Reffelmansverket kl 18. Varifrån kommer vårt dricksvatten och vad händer med det när det blivit avloppsvatten? Intressant besök på kommunens vattenreningsverk med kunig guide. Anmäl dig senast 9/10 till Sven Carlberg 0730-546811.

21/10 NORDANSTIG Fotovandring på Tjuvön. Martallar, lavar, mossor, klippor och hav. Samling: Utanför restaurang Sjömärket, Mellanfjärden, kl 10. Upplysningar: Torsten Hansson, tel. 0702 65 70 44

Fladdermöss

En fladdermus i handen på Johnny de Jong vid Sandvikenkretsens utflykt.

Foto: Brita Kohlström

7/11 NORDANSTIG Bildvisning på biblioteket i Harmånger kl. 19. Seth Nilsson från Hudiksvall visar naturbilder från Hälsingland. Upplysningar: Ann-Christin Jäderholm, tel. 0652 161 81

9/11 EDSBYN Vi som bor här. Teater med Martin Emtenäs och Stefan Sundström. Se artikel.

10/11 BOLLNÄS Teater: Vi som bor här

12/11 GÄVLEBORG Medlemskonferens på Studieförbundet i Bollnäs.

28/11 HUDIKSVALL Teater: Vi som bor här

29/11 LJUSDAL Teater: Vi som bor här

Miljöfika i GÄVLE

Är du intresserad av miljö och hållbar utveckling i Gävle?

Vill du träffa likasinnade?

Vi ses kl 18 på Wayne's coffee på söder **första onsdagen i varje månad** och pratar om våra tan kar, erfarenheter och upplevelser.

Adress: Södra Kungsgatan 12, Gävle

Alla är välkomna!

2017: **4/10, 1/11, 6/12**

2018: **7/2, 7/3, 4/4, 2/5**

malvamalin@gmail.com

Gemensamt

29/9-8/10 SVERIGE Miljövänliga Veckan "Fräsch på riktigt", tema tvål. Se artikel.

Oktober Kurs i digitala hjälpmedel

27-29/10 LJUSDAL Miljötinget, tema grön omställning. För ungdomar åk 8-gymnasiet. Slottegymnasiet i Ljusdal. www.miljotinget.se

6-26/11 SVERIGE Riks kampanj om global uppvärmning

24/11 SVERIGE Köpfria Dagen

Dalarna

<http://dalarna.naturskyddsforeningen.se>
www.facebook.com/naturskyddsforeningen.dalarna

16/9 AVESTA Medverkan på Föreningsmässan på Parken kl. 11-14. Föreningsinfo och svampidentifiering av Åke Helander. Kristina 070-345 09 47

17/9 GAGNEF Vandring söder om Bäsna. Samling vid Dalviks kvarn, Djurås kl 9. Alt. f.d. affären i Bäsna 9.10. Vi vandrar efter de gamla vandringslederna till Lindbodarna. Därifrån via Sälltjärn, Gångmyrberget och Köttleberget tillbaks till Bäsna. Längd ca 12 km och tillbaka i Bäsna senast kl 15.00. Kontakt: Åke Tidigs 076-824 73 29.

19/9 BORLÄNGE Miljömåls-kickoff, länsstyrelsen Dalarna

23/9 STJÄRNSUND Kurs i naturnära skogsbruk

1/10 GAGNEF Länsklackens naturreservat. Samling Dalviks kvarn, Djurås kl 9. Alt. f.d. affären i Bäsna 9.10. Naturreservatet ligger söder om Bäsna i Borlänge kommun väster om sjön Länsan. Det är ett kraftigt kuperat gammelskogsområde på 180 ha. Det är bilväg fram, men få stigar i reservatet. Kontakt: Pelle Florell 0241-61 590.

4/10 BORLÄNGE Fortbildning för pedagoger i Dalarna, tema Agenda 2030, hållbar konsumtion och produktion m.m.

www.framtidsmuseet.se

5/10 AVESTA Miljövänliga veckan. Info kl 13-16 i Avesta centrum, Kungsgatan. Tema: hygienprodukter. Kristina 070-345 09 47

7/10 SÄTER Miljövänliga veckan. Vi möter upp vid Coop kl 10-13. Karin 070-475 63 03

8/10 LEKSAND Vildmarksriket. Besök i brandområdet Snesen-Ösjön. Samling vid Kulturhusets parkering i Leksand för samåkning, preliminär tid kl 10. Kontakt: Stina Grönberg 0705-14 84 04. leksand.naturskyddsforeningen.se

Okt/nov AVESTA Biblioteket Avesta kl 18.30. Information/diskussion om kommunens sophantering (deponering, kompostering, textilåtervinning). Se hemsida och Facebook för datum m.m. Kristina 070-345 09 47

29/10 FALUN Varglavsexkursion. Jacob Wallin 073-814 36 68

12/11 ORSA Medlemsmöte med Orsakretsens medlemmar kl 17. Vi planerar tillsammans 2018 års verksamhet. Plats: se annons och på vår hemsida.

14/11 AVESTA Naturfotograf Hans Ring håller föredrag och bildvisning kl 18.30 om rovdjurens betydelse i ekosystemen. Kristina 070-345 09 47

15/11 RÄTTVIK Regionalt sektorsråd skog

19/11 DALARNA Medlemskonferens på Stiftsgården i Rättvik.

Studiecirkel, Upptäck Faluns skogar!

3/9, 17/9 1/10, 15/10, 29/10 Till hösten arrangerar vi en serie exkursioner (i form av studiecirkel) med temat "Upptäck Faluns skogar". Kontakt: Jakob Wallin, 073-814 36 68, Cecilia, 023-777 632

Anmälan på Studieförbundet hemsida www.studieforamjandet.se/dalarna **Öppet för alla!**

Alla arrangemang sker i samarbete med Studieförbundet, vårt studieförbund.

Ansvarig utgivare: Stig Hammarsten, 070-588 52 43 stig.hammarsten@bredband.net

Redaktör: Lillian Lundin Stöt, 070-273 91 55

Layout: Bitte Bergvall, 0703-62 44 80

kansli.gavledala@naturskyddsforeningen.se

Nästa nummer utkommer 21 november. Manusstopp 15 oktober.

Naturskyddsforeningen
Kansli Gävle-Dala